

Les NOTICIES de la REVISTA, CRONICA d'una EPOCA

per Narcís-Jordi Aragó

La «Revista de Girona» no publicava pas només llargs treballs científics i erudits. Al final de cada un dels seus números, del primer al darrer, i sota l'epígraf «Notícies», hi trobem sempre una, dues, tres o quatre pàgines dedicades a notes breus sobre temes de l'actualitat, preferentment artística i literària, cultural en l'accepció més limitada del mot, amb exclusió de la més lleu referència política. Aquelles notes, presentades com era costum sense titulació de cap mena, permeten ara una lectura continuada que, prescindint de la resta del contingut de cada número, ens dóna una visió panoràmica —parcial, però reveladora— d'aquella vintena d'anys difícils i aparentment grisos: els primers de la Restauració monàrquica després de la caiguda de la primera República.

Les «notícies» de la Revista no són, evidentment, notícies tal com les entenen les regles periodístiques d'avui. Van més enllà de la informació objectiva dels fets per endinsar-se en comentaris laudatoris o crítics que, tot i ser anònims, reflecteixen sovint criteris i afeccions molt personals del seu redactor, les seves filies i fòbies, els seus compromisos i, a vegades, un desig mal dissimulat de «quedar bé» amb algú. Redactades amb l'estil altissonant d'aquells anys, farcides d'epítets ara caiguts en desús, aquestes «notícies» singulars tenen tot l'aire i tot l'interès dels vells gravats que dibuixen, amb exageracions pintoresques, els episodis de tota una època.

EL RECORD DELS SETGES

Tot i que en setanta anys havien passat moltes coses els setges de Girona de 1808 i 1809 no eren cronològicament massa lluny. Tenien encara un pes en el camp de les arts i de les lletres. Si ens fixem, per exemple, en les manifestacions pictòriques, la Revista ens descriu, pel juny de 1880, la coneguda obra «¡Girona!» de Modest Urgell: «No hay en el cuadro una sola figura. La línea general la constituyen los muros de la ciudad... El primer término lo ocupa por completo el terreno removido de los fosos sobre el que vuela el águila en actitud de huir y como símbolo de la derrota que experimentaron las armas imperiales». Quatre anys justos després, el juny de 1884, sabem que Ferran Puig, Senador per Girona, ha regalat a la Diputació «un cuadro de grandes dimensiones, titulado Las Herófnas de Girona, original del reputado artista barcelonés D. Ramón Martí y Alsina», i ja aleshores es fa constar que la Corporació «trata de colocarlo en su salón de sesiones». Sis anys justos més tard, el juny de 1890, se'ns explica amb detall l'obra «El gran día de Girona» de César Al-

varez Dumont, que acaba de guanyar la primera medalla de segona classe a l'Exposició Nacional de Belles Arts: «Los franceses han abierto brecha y dan el asalto, trepando como fieras por entre los escombros de un murallón derruido; la gente de Gerona resiste como quien es, con el tranquilo valor de la serenidad...». I encara pel gener de 1894 s'anuncia que «el pintor Sr. Vila-llonga está terminando un cuadro de grandes dimensiones, cuyo asunto versa sobre el sitio de nuestra ciudad en 1809, obra destinada a figurar en las dependencias de la Capitanía General de Cataluña».

El dramatisme dels setges pujava també sovint als escenaris teatrals. El desembre de 1892, la revista fa saber que «el distinguido escritor D. Benito Pérez Galdós está terminando un nuevo drama, titulado Gerona, del cual tiene terminados dos actos» i que s'havia d'estrenar poc després al Teatro Español de Madrid. El gener de 1894 dona compte de l'estrena al Romea barceloní de «un drama en tres actos en verso original del fecundo poeta D. Federico Soler, titulado Les Claus de Girona. La acción pasa durante el sitio de 1809». Un any més tard, el gener de 1895, es comenta l'estrena al Novedades de «un cuadro dramático en prosa que lleva por título Lo Somatent de Girona, el cual es original del reputado escritor catalán y maestro en Gay Saber D. Fernando Agulló y Vidal. La obra está bellamente hecha: hay notable propiedad de lenguaje y los personajes que en ella se mueven resultan de carne y hueso, arrancados en un todo de la verdad de la vida». Malgrat aquests elogis un xic estereotipats l'obra no passaria pas a les antologies teatrals. Ni la de Pitarra ni la de Galdós —molt inferior a l'«Episodio Nacional» del mateix títol— no farien créixer tampoc la fama de llurs autors. Els setges gironins no donarien pas cap obra mestra al teatre.

ALVAREZ ENTRE DOS FOCOS

Fins a quin punt aquesta dedicació de pintors i dramaturgs pel tema dels setges coincidia amb l'interès real dels ciutadans, fins i tot dels constituïts en autoritat? A la pròpia Revista hi ha indicis suficients per a pensar que el caliu que pogué restar d'aquells fets s'havia apagat del tot. El novembre de 1882 es comenta que la festa cívica del darrer dia de Fires en memòria dels caiguts dels setges «apenas es un reflejo de lo que en tiempos pasados acostumbraba a ser», i s'afegeix quelcom que valdria igualment per a èpoques molt més properes a la nostra: «apenas sirve sino para dar triste espectáculo de las frecuentes cuestiones de alta etiqueta». Onze anys més tard, a l'octubre de 1893, se'ns diu que «por primera vez, que sepamos, dejará de celebrarse el aniversario (...) Dícese que el acuerdo obedece a cuestión de economías...».

D'altra banda, hi ha dues històries —la segona de les quals sembla repetir la primera— que la Revista explica amb abundor de detalls. Una, la de les dilacions observades en la construcció del mausoleu d'Alvarez de Castro a l'església de Sant Feliu; l'altra, la dels obstacles sorgits en la construcció del monument de la plaça de la Independència, ofert a la ciutat pel senador Ferran Puig.

La Revista dedica al primer tema onze «notícies», des del novembre de 1876 fins a l'abril de 1880. Quatre anys parlant d'un mausoleu que no s'acaba d'enllestir, l'acabament del qual, segons opinió retòrica del cronista, «esperan con ansia todos los gerundenses». Una i altra vegada s'anuncia i es desmenteix la data de la inauguració, «ignorando de quien sea la culpa» dels successius ajornaments que es produeixen fins a la definitiva culminació del projecte.

Al monument de la Plaça de la Independència i a la lenta trajectòria de la seva gestació hi dedica la Revista no menys de quinze notícies, des de l'abril de 1893 fins al novembre de 1894. Ara les culpes del retard en l'execució de l'obra recauen directament sobre l'Ajuntament, que devia fer poc cas de l'oferiment de Ferran Puig, d'altra banda molt pròxim, segons sembla, a la gent de la Revista; això explicaria la duresa inusual d'algunes «notícies». Pel setembre de 1893, s'espera encara que el consistori «sabrà demostrar en breve que no le son indiferentes de ningún modo los intereses morales del pueblo que representa». Però aquest avís diplomàtic no produeix cap efecte, perquè les obres es tornen a aturar i, pel febrer següent, la Revista diu que la corporació municipal «parece haber andado algo remisa en este asunto ya desde sus comienzos» i afegeix obscurament: «ya sabemos nosotros por experiencia que ciertos asuntos se toman aquí con tan poco calor, que contrasta con los pujos de patriotismo de que en casos dados se hace gala, siquiera momentáneamente. Y no creemos necesario añadir más, pues pueden entendernos si gustan los llamados a enmendar ciertas omisiones sensibles, las cuales podrían interpretarse poco favorablemente para los que desconozcan cierta especial idiosincrasia que demuestran no pocas de nuestras colectividades locales». Pel juny, es recorda que «las obras han quedado paralizadas tiempo hace, sin que se hayan preocupado al parecer poco ni mucho los encargados de llevarlas a feliz término, con una negligencia nada conforme con el interés del público». Aquest pretès interès del poble, conegut no se sap com, s'invoca constantment enfront de la desídia municipal. Executat amb «inexplicable parsimonia», aquest monument que la Revista qualifica de «obra de la sen» s'inaugura finalment per les Fires de 1894, però aleshores el cronista diu que no disposa d'espai per a ressenyar l'acte i tanca la llarga qüestió que l'havia ocupat i preocupat tant amb aquest breu i misteriós exabrupte: «Casi nos fe-

licitamos de no poder entrar en pormenores, por ahorrarnos consignar detalles poco dignos de una capital de provincia. Para nosotros hubo mucho de más y no poco de menos, pero no hay que extrañarlo, cuando existen entidades que para todo se bastan y se sobran, y no decimos más».

DESCOBRIMENTS I PROGRESSOS

Els progressos de l'època són rebuts per la Revista amb un entusiasme que no sempre s'ajusta a la real importància del fet. Heus ací la notícia del gener de 1878, segons la qual «el dia 18 de los corrientes tuvo lugar en Palafrugell la solemne ceremonia de inaugurar las obras del ferrocarril del Bajo Ampurdán, destinada a unir nuestras ricas poblaciones del litoral y de la Selva con la vía férrea de Barcelona-Francia», projecte ambiciós i mai no realitzat d'un ramal de via ampla que sortia de Caldes de Malavella per recórrer el litoral i tornar a connectar a Figueres. Podem llegir també una ingènua descripció de la indústria dels sants d'Olot, quan per l'abril de 1881 s'inaugura un establiment «que aunando los elementos del país con los extranjeros sea punto donde puedan dirigirse los Sres. Párrocos encargados de conventos y ermitas y cuantas personas quieran contribuir al esplendor del culto católico o bien deseen decorar sus habitaciones con imágenes y adornos de carácter cristiano». O la nota que, el juny del mateix any, dóna compte de l'arribada de la llum de gas als carrers de Blanes, «nuevo sistema de alumbrado aplicado por primera vez en España». La sorpresa meravellada del redactor davant dels descobriments de la tècnica pot portar-lo a descripcions tan infantils com aquesta del maig de 1878, després de presenciar uns experiments telefònics en un domicili particular de Girona: «Tendidos los alambres desde el piso principal al tercero de la casa, y habiéndose procurado que recorrieran varias habitaciones de la misma a fin de obtener una mayor distancia, pudimos apreciar perfectamente todas las ventajas que proporciona tan prodigioso descubrimiento, dialogando a través de los hilos y oyendo a expensas de ellos varias piezas del Faust, con sólo colocar dentro de la caja del piano uno de los aparatos. Admirable es la transmisión tan clara y distinta del sonido por medio del teléfono, el cual es susceptible de gran número de aplicaciones, estando al alcance de las más modestas fortunas».

Paral·lelament a aquesta sorpresa pels progressos tècnics s'observa la vacil·lació davant de qüestions artístiques que avui ens semblen òbvies. Així, a l'octubre de 1878, es parla «del notable tapiz que posee nuestra Santa Iglesia Catedral» com d'una peça que devia ser totalment desconeguda del públic, ja que s'informa amb to-

ta mena de detall que «el asunto de aquel interesante monumento artístico-arqueológico versa sobre la Creación». I al gener de 1880 es dóna compte d'una visita de la Comissió de Monuments als Banyes Arabs per tal de «fixar con conocimiento la verdadera época de aquella preciosidad arquitectónica» que vuit anys després el propi director de la Revista, Enric C. Girbal, estudiaria minuciosament.

EL PAS DELS ESCRIPTORS

La Revista contempla molt de prop l'actualitat literària gironina. Ens fixarem ací només en un dels seus aspectes més singulars: el pas per la ciutat de poetes i literats forasters, en un temps en el qual aquests desplaçaments, pel fet de ser rars, eren més noticiables que ara. El juny de 1881 sabem que «por breves horas y de paso para Barcelona estuvo entre nosotros recientemente el distinguido poeta D. Jacinto Verdaguier, Pbro., visitando los principales monumentos, que sabemos le llamaron notablemente la atención, y despertáronle vivos deseos de repetir más adelante su visita detenidamente». La visita, efectivament, es repeteix: el setembre de 1884 la Revista es fa ressò d'un fet que serà de singular transcendència per a les lletres catalanes: «de paso por esta capital, procedente del Santuario de Ntra. Sra. del Mont donde ha pasado una regular temporada de verano, tuvimos el gusto de estrechar la mano en estos últimos días al Rdo. D. Jacinto Verdaguier, Pbro. El inspirado autor de La Atlántida parece que tiene ya terminada y a punto de dar a la prensa su interesante leyenda sobre el Canigó (...). La circunstancia de haberse sentido en aquella histórica montaña algunos sacudimientos y aún el hecho de haberse manifestado en humareda los síntomas volcánicos que han anunciado los periódicos no ha mucho tiempo, quizás darán oportunidad e interés de circunstancias a la última obra del laureado poeta catalán». La importància del «Canigó» verdaguierà serà, evidentment, molt superior a aquest interès de circumstàncies que la Revista intueix.

Al setembre de 1886, una altra figura històrica de les lletres, Frederic Mistral, parla de Girona en una carta enviada a la Revista, després d'una visita feta a la ciutat. El seu record, però, no va més enllà dels tòpics més tronats: «He conservado los más vivos y los mejores recuerdos de vuestra soberbia ciudad, de su catedral con la grandiosa escalinata, de vuestras escarpadas defensas y de todo ese accidentado país (...). Si en el mundo hubiese un poco más de poetas y un poco menos de políticos, el reinado de Dios sería posible en la tierra...».

Del 10 al 18 de gener de 1881 visita Girona José Zorrilla, aclamat per l'anònim redactor de

la Revista com «el gran poeta nacional», «el poeta español más popular y renombrado» i «el ilustre poeta de las tradiciones genuinamente españolas y cristianas». Zorrilla llegeix fragments de la seva obra poètica en dues vetllades al Teatre Principal, i se'ns diu que «todas las clases sociales pudieron saborear las bellezas de su ingenio y de sus facultades especiales para la lectura, en que obtuvo frenéticos aplausos del público que apenas podía contener su entusiasmo, traducido siempre en ruidosísimos aplausos y bravos». Te interès, sobretot, el text de Zorrilla que la Revista reproduïx, aparegut a «Los Lunes de El Imparcial» després d'aquella visita. Engrescat pel record de Girona i per la rebuda dels gironins, l'autor del Tenorio es destapa amb lirisme i filosofies d'aquest gènere: «Tengo fotografiada en mi memoria su antiquísima y romántica ciudad, partida por dos ríos y cercada de los más pintorescos montes, tras de cuyas crestas asoman los nevados penachos de las pirenaicas montañas. ¡Si yo no tuviera ya sesenta y cuatro años! Si tuviera tan fresca la imaginación, tan firme la mano y tan resaltada la fantasía como tengo aún joven el corazón, ¡qué romancero tan parejo con el de mi Zamora le prometería y llevaría a cabo!». Potser fou una sort, però, que no escrivís res més, perquè l'article dóna de la ciutat una descripció plena d'anacronismes i una interpretació fortament manipulada: «¡Qué manantial tan rico de históricas, religiosas y fantásticas leyendas encierran aquel patio bizantino donde se ha establecido un naciente y curiosísimo Museo, aquella Catedral originalísima por su atrevido embovedado y la apilarrada y cubierta galería que la rodea; aquellas escalinatas tortuosas que llevan allí nombre de calles; aquellas angulosas y estrechas encrucijadas por las cuales me parecía imposible no topar de manos a boca con los judíos que en sus casas vivieron, o con los cristianos que en ellas les degollaron; aquellas murallas acribilladas, y puedo decir caladas y festonadas, por las bombas y balas francesas; desmoronado pero sólido y perenne testimonio del indomable valor de Alvarez y sus gerundenses, y de la incuria de nuestros presentes tiempos, que en más de media centuria no se han ocupado de reparar las fortificaciones que podemos necesitar de un día a otro en éstos de guerras generales y de revueltas civiles y cotidianas, que son actual entretenimiento de este siglo de filosófica discusión...».

Més discreta, i amb menys repercussions literàries, degué ser, el juny de 1894, la vinguda a Girona d'un altre escriptor: «estuvo de paso en nuestra ciudad, visitando sus más notables monumentos, el reputado novelista asturiano D. Armando Palacio Valdés (...). Pasaron a visitarle varias personas, deseosas de estrechar la mano de tan distinguido publicista...».

LES SORPRESES DE LA HISTORIA

Passant les pàgines de la Revista i llegint les seves «Noticias», podem trobar-nos amb tota mena de sorpreses. Una d'elles seria la de veure que s'anuncien d'execució immediata obres que no seran realitat fins gairebé un segle més tard. Vegem, si no, aquesta curiosa notícia de març de 1898: «Se agita la idea, con probabilidades de realización, de terminar la antigua fachada del lado sur de nuestra Catedral, conocida por la Puerta de los Apóstoles, confiando a un distinguido arquitecto catalán el proyecto conveniente. Aplaudimos con toda el alma tan levantada idea, y ofrecemos desde luego nuestro modesto concurso para cuanto se dirija a llevar a efecto aquella obra monumental, para cuya realización no habrán de faltar corporaciones y personas patrióticas, al par que piadosas, que contribuyan de una manera digna». Les persones i les corporacions, pel que es veu, devien fallar, i a fe que potser haurien reeixit a fer una obra més encertada que la que hem de suportar ara.

Una altra sorpresa ens la podríem endur en llegir ara, il·luminades per esdeveniments més recents, dues notícies de Sant Pere de Roda. L'agost de 1887, la Revista denunciava: «de día en día avanza rápidamente la obra de destrucción de aquella interesantísima fábrica arquitectónica, ejemplar originalísimo del arte cristiano en nuestra provincia y obispado. Aumenta nuestro pesar el hecho de que aquella obra devastadora es debida, no tanto a las inclemencias del tiempo cuanto a las injurias de los hombres, pues es cosa evidente que en aquellas soledades se comete a porfía y con espíritu vandálico un acto más propio de salvajes que de gentes que viven en pueblos civilizados (...). Dicho edificio pertenece actualmente a los Sres. Duques de Medinaceli, cuyos administradores en este país deberían mirar con algún mayor interés por los repetidos restos monumentales». Aquestes ratlles degueren fer soroll, i així podem llegir, el novembre de 1888, que «en banquet dado en Bar actual por la Excm. Sra. Duquesa de Medinaceli y de Cardona, Marquesa de Aytona y Condesa de Empúries, la misma noble dama prometió que sin tardanza se procedería a la restauración del ex-monasterio de S. Pedro de Roda». Aquell banquet devia ser una mena d'operació de relacions públiques per tal d'aturar el cop de les acusacions. Tots coneixem, però, el veritable final d'aquesta història, ara que han passat gairebé cent anys.

Es aquesta perspectiva —en l'episodi de Sant Pere de Roda com en tots els altres— la que fa realment importants i interessants les «notícies» de la «Revista de Gerona».